

УДК 378.14:355.23:159.9:37.013

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-220-542-548

БОГДАНОВ Андрій –

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3314-6626>

e-mail: bogdanov0326@gmail.com

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

У статті здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до трактування понять «професійна компетентність», «педагогічна компетентність» і «психологічна компетентність» у контексті компетентнісної парадигми підготовки фахівців. На підставі узагальнення положень, представлених у працях І. Беха, Н. Ничкало, О. Савченко, В. Ягупова, І. Зязюна, В. Сластьоніна, О. Дубасенюк, С. Максименка, Л. Карамушки, О. Кокуна, уточнено зміст поняття «психолого-педагогічна компетентність майбутнього офіцера» як інтегративного професійно-особистісного утворення, релевантного управлінським, виховним і лідерським функціям у підрозділі. Обґрунтовано структурну організацію означеної компетентності через виокремлення когнітивного, операційно-діяльнісного, особистісно-мотиваційного та рефлексивного компонентів, конкретизовано критерії та показники їх сформованості з урахуванням стресогенності, регламентованості та колективного характеру військово-професійної діяльності. Охарактеризовано сучасний стан сформованості психолого-педагогічної компетентності курсантів у системі професійної підготовки; зафіксовано домінування теоретичної складової за недостатньої розвиненості практико-орієнтованих умінь і нерегулярності рефлексивних практик. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування компетентності: інтеграція психолого-педагогічного змісту у військово-спеціальні дисципліни, впровадження практико-орієнтованих форм навчання, створення рефлексивно-розвивального освітнього середовища, підготовка педагогічного складу до реалізації відповідних завдань, застосування діагностичного моніторингу. Запропоновано структурно-функціональну модель формування компетентності (цільовий, змістовий, процесуальний, результативно-оцінювальний блоки) та наведено результати її апробації: у вибірці 120 курсантів (60 – експериментальна група, 60 – контрольна) частка осіб із високим рівнем у експериментальній групі зросла з 14 % до 38 %, із низьким рівнем зменшилася з 32 % до 10 %; інтегральний показник підвищився з 2,8 до 4,1 бала (у контрольній групі – з 2,9 до 3,3). Результати підтверджують результативність моделі та доцільність її впровадження у професійну підготовку майбутніх офіцерів.

Ключові слова: психолого-педагогічна компетентність, майбутні офіцери, професійна підготовка, педагогічні умови, структурні компоненти, критерії, показники, модель формування.

BOHDANOV Andrii –

postgraduate student of

Kharkiv National University of Internal Affairs

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3314-6626>

e-mail: bogdanov0326@gmail.com

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL COMPETENCE AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE OFFICERS

The article provides a theoretical analysis of scientific approaches to the interpretation of the concepts of "professional competence", "pedagogical competence", and "psychological competence" in the context of the competence paradigm of specialist training. Based on the generalization of the provisions presented in the works of I. Bekh, N. Nychkalo, O. Savchenko, V. Yagupov, I. Zyazyun, V. Slastyonin, O. Dubasenyuk, S. Maksymenko, L. Karamushka, and O. Kokun, the content of the concept of "psychological and pedagogical competence of a future officer" as an integrative professional and personal formation relevant to managerial, educational, and leadership functions in the unit is clarified. The structural organization of the specified competence is substantiated by isolating cognitive, operational-activity, personal-motivational, and reflective components, and the criteria and indicators of their formation are specified, taking into account the stress, regulation, and collective nature of military-professional activity. The current state of formation of psychological and pedagogical competence of cadets in the system of professional training is characterized; the dominance of the theoretical component with insufficient development of practice-oriented skills and irregularity of reflective practices is recorded. The pedagogical conditions for the formation of competence are theoretically substantiated: integration of psychological and pedagogical content into military-special disciplines, introduction of practice-oriented forms of training, creation of a reflective and developmental educational environment, preparation of teaching staff for the implementation of relevant tasks, and application of diagnostic monitoring. A structural and functional model of the formation of competence (target, content, procedural, result-based, and evaluation blocks) is proposed, and the results of its testing are presented: in a sample of 120 cadets (60 in the experimental group and 60 in the control), the share of individuals with a high level in the experimental group increased from 14% to 38%, with a low level decreasing from 32% to 10%; the integral indicator increased from 2.8 to 4.1 points (in the control group, from 2.9 to 3.3). The results confirm the effectiveness of the model and the feasibility of its implementation in the professional training of future officers.

Key words: psychological and pedagogical competence, future officers, professional training, pedagogical conditions, structural components, criteria, indicators, formation model.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасні трансформації у сфері безпеки й оборони, ускладнення характеру військових загроз та підвищення вимог до морально-психологічної стійкості особового складу актуалізують потребу в якісно новому рівні професійної підготовки майбутніх офіцерів. Офіцер сьогодні виконує не лише управлінські й тактичні функції, а

й виступає лідером, наставником і вихователем підлеглих. У цьому контексті психолого-педагогічна компетентність набуває статусу ключової складової його професійної готовності, оскільки забезпечує ефективну комунікацію, формування згуртованості підрозділу та підтримання позитивного морально-психологічного клімату.

Водночас у системі професійної підготовки майбутніх офіцерів простежується певний дисбаланс між рівнем фахово-технічної підготовки та сформованістю психолого-педагогічних умінь. Недостатня увага до розвитку навичок педагогічної взаємодії, управління міжособистісними процесами, профілактики конфліктів і стресових станів може знижувати ефективність службової діяльності та впливати на якість прийняття управлінських рішень, що зумовлює необхідність теоретичного осмислення змісту психолого-педагогічної компетентності та пошуку дієвих механізмів її формування у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика психолого-педагогічної компетентності як складової професійної підготовки майбутніх офіцерів перебуває у фокусі наукових досліджень у галузі педагогіки, психології та військової освіти. Теоретичні засади компетентнісного підходу розроблялися в працях І. Беха [1], О. Савченко [2], Н. Ничкало, де обґрунтовано необхідність інтеграції знань, умінь, ціннісних орієнтацій і досвіду діяльності у структурі професійної підготовки. У межах загальної педагогіки визначено сутність професійної компетентності як багатовимірного утворення, що поєднує когнітивний, операційний і особистісний компоненти.

Психологічні аспекти професійного становлення особистості досліджували Г. Костюк [3], С. Максименко [4], В. Рибалка [5], які акцентували увагу на розвитку самосвідомості, рефлексії та здатності до саморегуляції як чинниках ефективної професійної діяльності. У їхніх працях окреслено механізми формування професійно важливих якостей, що мають безпосереднє значення для підготовки офіцерського складу.

Проблеми педагогічної компетентності фахівця розкрито в дослідженнях І. Зязюна [6], В. Сластьоніна, О. Дубасенок [7, 8], які визначили її як інтегративну характеристику, що охоплює педагогічні знання, комунікативні вміння, етичну культуру та здатність до організації навчально-виховного процесу. У дослідженнях зазначених авторів обґрунтовано структуру педагогічної компетентності та виокремлено критерії її сформованості.

Специфіку військово-професійної підготовки досліджували В. Ягупов [9], М. Нешадим, О. Торічний, які розглядали професійну компетентність офіцера як системне утворення, що поєднує військово-спеціальні, управлінські та морально-психологічні складники. У їхніх дослідженнях наголошено на важливості формування лідерських якостей, здатності до прийняття рішень у складних умовах та організації взаємодії в підрозділі.

Питання морально-психологічного забезпечення діяльності військовослужбовців аналізували О. Кокун, Л. Карамушка, В. Стасюк, які досліджували стресостійкість, психологічну готовність до екстремальних умов і механізми підтримання психічного здоров'я особового складу. Отримані результати засвідчують значущість психологічної

складової у структурі професійної підготовки офіцерів.

Окремі аспекти формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів висвітлено в працях, присвячених розвитку комунікативної культури, конфліктологічної підготовки та педагогічної майстерності військових керівників. Дослідники акцентують увагу на необхідності інтеграції психологічних знань із практикою управління особовим складом.

Водночас аналіз наукових джерел засвідчує фрагментарність підходів до визначення змісту та структури саме психолого-педагогічної компетентності майбутнього офіцера як цілісного феномену. У більшості праць психологічна та педагогічна складові розглядаються окремо, без достатнього обґрунтування їх інтеграції в межах єдиної концепції професійної підготовки.

Нерозкритими залишаються питання чіткого визначення структурних компонентів психолого-педагогічної компетентності з урахуванням специфіки сучасних бойових дій, критеріїв і показників її сформованості у курсантів, а також розроблення валідного інструментарію для діагностики рівня її розвитку. Потребує подальшого дослідження проблема педагогічного супроводу процесу формування цієї компетентності у військових закладах вищої освіти.

Таким чином, наявні наукові напрацювання створюють теоретичне підґрунтя для осмислення означеної проблематики, однак відсутність комплексної моделі формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів і недостатня емпірична верифікація запропонованих підходів зумовлюють необхідність подальших системних досліджень у цьому напрямі.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності, структури та змісту психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів і розробленні науково обґрунтованих засад її формування у процесі професійної підготовки у військових закладах вищої освіти.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до трактування понять «професійна компетентність», «педагогічна компетентність», «психологічна компетентність» та уточнити зміст поняття «психолого-педагогічна компетентність майбутнього офіцера».
2. Визначити структурні компоненти, критерії та показники сформованості психолого-педагогічної компетентності курсантів з урахуванням специфіки військово-професійної діяльності.
3. Охарактеризувати сучасний стан сформованості психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів у системі їх професійної підготовки.
4. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування психолого-педагогічної компетентності у процесі навчання та військово-професійної підготовки.
5. Розробити модель формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів і здійснити оцінювання її ефективності.

Наукова новизна дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та структуризації психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів як цілісного інтегративного утворення, уточненні її компонентного складу, критеріїв і показників сформованості з урахуванням специфіки сучасної військово-професійної діяльності, а також у розробленні й теоретичному обґрунтуванні моделі її формування у системі професійної підготовки у військових закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Поняття «професійна компетентність» у сучасному науковому дискурсі розглядається як інтегративна характеристика особистості фахівця, що відображає рівень його готовності до ефективного виконання професійних функцій. У дослідженнях І. Беха, Н. Ничкало, О. Савченко професійна компетентність трактується як поєднання знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій і досвіду діяльності, що забезпечують результативність професійної діяльності. В. Ягупов підкреслює її системний характер і зв'язок із професійно важливими якостями особистості. Таким чином, професійна компетентність постає як багатовимірне утворення, що охоплює когнітивний, операційний та особистісно-мотиваційний компоненти.

Педагогічна компетентність у наукових дослідженнях І. Зязюна, В. Сластьоніна, О. Дубасенюк визначається як інтегральна характеристика педагога, що відображає рівень його підготовленості до організації освітнього процесу та педагогічної взаємодії. Її структура включає педагогічні знання, методичні вміння, комунікативну культуру, етичні орієнтири та здатність до рефлексії. Дослідники наголошують на важливості гуманістичної спрямованості та професійної відповідальності як складників педагогічної компетентності. У цьому контексті педагогічна компетентність розглядається не лише як сукупність професійних умінь, а як показник сформованості педагогічної культури фахівця.

Психологічна компетентність, за С. Максименком, Л. Карамушкою, О. Кокуном, інтерпретується як система психологічних знань, умінь і особистісних якостей, що забезпечують адекватне розуміння психічних процесів і поведінки людей. Вона охоплює здатність до саморегуляції, емпатії, управління міжособистісною взаємодією та конструктивного розв'язання конфліктів. У військовому середовищі особливого значення набувають стресостійкість, психологічна готовність до діяльності в екстремальних умовах та сформованість лідерських якостей. Отже, психологічна компетентність постає як ключовий чинник ефективності управлінської та виховної діяльності офіцера.

Аналіз наукових підходів свідчить, що педагогічна та психологічна компетентності мають спільну спрямованість на забезпечення ефективної міжособистісної взаємодії, однак відрізняються домінуванням різних змістових акцентів. Педагогічна компетентність орієнтована на організацію навчально-виховного процесу, тоді як психологічна зосереджується на розумінні внутрішніх

механізмів поведінки та психічного стану особистості. У системі військової освіти зазначені складники функціонують у тісному взаємозв'язку, формуючи підґрунтя для управління особовим складом. Водночас у більшості досліджень відсутня цілісна концептуалізація їх інтеграції в межах підготовки майбутніх офіцерів.

З огляду на викладене, психолого-педагогічну компетентність майбутнього офіцера доцільно визначати як інтегративне професійно-особистісне утворення, що поєднує систему психологічних і педагогічних знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій і рефлексивних здібностей, необхідних для ефективного управління підрозділом та організації виховної роботи з особовим складом. Її зміст охоплює когнітивний компонент (знання закономірностей навчання і психічного розвитку), операційний компонент (уміння здійснювати педагогічну взаємодію та психологічну підтримку), а також особистісний компонент (емпатія, відповідальність, моральна зрілість, стресостійкість). Такий підхід відображає специфіку військово-професійної діяльності, що поєднує функції керівника, вихователя та лідера. Таким чином, уточнення змісту цього поняття створює теоретичне підґрунтя для визначення критеріїв і педагогічних умов його формування у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Структурний аналіз психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів зумовлює виокремлення взаємопов'язаних компонентів, що відображають специфіку їхньої військово-професійної діяльності. Доцільним є визначення когнітивного, операційно-діяльнісного, особистісно-мотиваційного та рефлексивного компонентів, що відповідає інтегративному характеру означеної компетентності та враховує поєднання управлінських, виховних і психологічних функцій офіцера. При цьому кожен компонент має власні критерії та систему показників сформованості.

Когнітивний компонент характеризує обсяг і системність психолого-педагогічних знань, необхідних для здійснення управлінської та виховної діяльності у військовому підрозділі. Його критерієм виступає теоретична обізнаність у закономірностях навчання, виховання, розвитку особистості та функціонування військового колективу. Показниками є повнота та усвідомленість знань з військової педагогіки і психології, розуміння механізмів міжособистісної взаємодії, знання методів профілактики конфліктів і підтримання морально-психологічного стану особового складу. Високий рівень сформованості цього компонента засвідчує здатність курсанта до обґрунтованого аналізу педагогічних і психологічних ситуацій.

Операційно-діяльнісний компонент відображає сформованість умінь і навичок реалізації психолого-педагогічних знань у практиці військово-професійної діяльності. Критерієм його сформованості є результативність педагогічної взаємодії та управління підлеглими в умовах службової діяльності. Показниками виступають уміння організувати навчально-виховну роботу, здійснювати психологічну підтримку, конс-

труктивно розв'язувати конфлікти, формувати згуртованість підрозділу та підтримувати дисципліну. Важливим аспектом є здатність діяти в умовах дефіциту часу та підвищеного психо-емоційного навантаження.

Особистісно-мотиваційний компонент характеризує систему професійних цінностей, мотивів і якостей, що визначають спрямованість майбутнього офіцера на гуманістичну взаємодію з особовим складом. Його критерієм є сформованість професійно значущих установок і моральної відповідальності за результати виховної та управлінської діяльності. Показниками виступають стійка професійна мотивація, емпатійність, толерантність, справедливість, здатність до самоконтролю та психологічної витривалості. У військовому середовищі особливої ваги набуває поєднання вимогливості з повагою до особистості підлеглого.

Рефлексивний компонент відображає здатність курсанта до самоаналізу та оцінювання власної психолого-педагогічної діяльності. Критерієм його сформованості є рівень розвитку професійної рефлексії та готовність до самовдосконалення. Показниками виступають уміння аналізувати результати управлінських рішень, критично осмислювати власну поведінку, коригувати стиль спілкування з підлеглими та здійснювати саморегуляцію емоційних станів. Наявність цього компонента забезпечує динамічний характер розвитку психолого-педагогічної компетентності впродовж професійного становлення офіцера.

При цьому зазначається, що сучасний стан сформованості психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів характеризується суперечливими тенденціями, зумовленими трансформаціями у сфері військової освіти та актуалізацією бойового досвіду. Освітні програми військових закладів вищої освіти містять дисципліни психолого-педагогічного спрямування, що формують базові теоретичні уявлення про закономірності навчання, виховання та управління особовим складом. Водночас зміст таких дисциплін часто зосереджений на передачі знань, тоді як практико-орієнтований компонент представлений обмежено, що впливає на рівень інтеграції теоретичних положень у реальну службу діяльність курсантів.

Аналіз освітнього процесу свідчить про переважання військово-спеціальної та тактичної підготовки над розвитком психолого-педагогічних умінь. У структурі навчального навантаження значна частка відводиться технічним, оперативним і стратегічним дисциплінам, що відповідає потребам оборонного сектору в умовах збройної агресії. Проте формування навичок педагогічної взаємодії, управління міжособистісними процесами та підтримання морально-психологічного стану підрозділу не завжди має системний характер. У результаті спостерігається дисбаланс між фахово-оперативною та гуманітарною складовими професійної підготовки.

Рівень сформованості когнітивного компонента психолого-педагогічної компетентності у

більшості курсантів оцінюється як достатній, що підтверджується засвоєнням базових понять і теоретичних положень військової психології та педагогіки. Натомість операційно-діяльнісний компонент нерідко виявляє недостатню розвиненість, особливо в частині застосування знань у складних комунікативних та конфліктних ситуаціях. Практичні заняття, тренінги й моделювання професійних ситуацій не завжди охоплюють широкий спектр управлінських викликів, характерних для сучасних умов служби, що знижує рівень готовності до ефективної взаємодії з особовим складом у реальних обставинах.

Особистісно-мотиваційний компонент формується під впливом як освітнього середовища, так і загальної соціально-політичної ситуації в державі. У більшості курсантів простежується високий рівень патріотичної спрямованості та професійної мотивації, що пов'язано з усвідомленням значущості військової служби. Водночас розвиток емпатії, педагогічної тактовності та здатності до гнучкого стилю керівництва потребує цілеспрямованої підтримки з боку викладачів і командирів. Недостатня увага до цих аспектів може обмежувати ефективність виховної роботи в підрозділах.

Рефлексивний компонент у системі підготовки майбутніх офіцерів представлений фрагментарно, оскільки методики розвитку професійної рефлексії застосовуються нерегулярно. Переважання директивних форм організації навчального процесу знижує можливості для самостійного аналізу курсантами власних дій та управлінських рішень. Унаслідок цього процес самовдосконалення не завжди набуває системного характеру. Отже, сучасний стан сформованості психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів засвідчує наявність позитивних передумов, проте потребує подальшої концептуалізації та вдосконалення механізмів її цілеспрямованого формування.

У цьому сенсі теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів ґрунтується на положеннях компетентнісного, системного та діяльнісного підходів. З огляду на інтегративний характер цієї компетентності, її формування має здійснюватися як цілеспрямований і поетапний процес, що охоплює всі складники професійної підготовки. Педагогічні умови виступають сукупністю організаційних, змістових і методичних чинників, спрямованих на забезпечення цілісності такого процесу, а їх реалізація передбачає узгодження освітнього змісту, форм і методів навчання з вимогами сучасної військово-професійної діяльності.

Першою педагогічною умовою є інтеграція психолого-педагогічного змісту в систему військово-спеціальної підготовки. Йдеться не лише про викладання окремих дисциплін, а про наскрізне включення психологічних і педагогічних аспектів у тактичні, управлінські та лідерські модулі. Такий підхід формує цілісне бачення офіцером власної ролі як командира і вихователя. Інтеграція сприяє усвідомленню практичної зна-

чуності психолого-педагогічних знань у реальних умовах служби.

Другою умовою є впровадження практико-орієнтованих форм навчання, спрямованих на розвиток операційно-діяльнісного компонента компетентності. Доцільним є використання тренінгів, кейс-методів, моделювання професійних ситуацій, рольових ігор та аналізу реального бойового досвіду. Пропоновані форми організації освітнього процесу сприяють формуванню вмінь приймати управлінські рішення в умовах невизначеності та психоемоційного напруження. Практична спрямованість навчання підсилює зв'язок між теоретичними знаннями і професійною діяльністю.

Третьою педагогічною умовою виступає створення освітнього середовища, орієнтованого на розвиток суб'єктної позиції курсанта, що передбачає залучення здобувачів освіти до активної взаємодії, обговорення проблемних ситуацій, спільного прийняття рішень у межах навчальних завдань. Формування відповідальності за результати діяльності та усвідомлення значущості морально-психологічного клімату в підрозділі посилює особистісно-мотиваційний компонент компетентності. Освітнє середовище має характеризуватися поєднанням дисципліни та взаємної поваги.

Четвертою умовою є цілеспрямований розвиток професійної рефлексії та навичок саморегуляції. У навчальному процесі доцільно передбачати рефлексивні завдання, самооцінювання результатів діяльності, аналіз управлінських рішень та обговорення їх наслідків. Систематичне залучення курсантів до самоаналізу сприяє усвідомленню власних сильних і слабких сторін у сфері педагогічної та психологічної взаємодії, що формує підґрунтя для професійного самовдосконалення.

П'ятою умовою є підготовка науково-педагогічних працівників і командирів до реалізації завдань формування психолого-педагогічної компетентності. Викладачі та наставники мають демонструвати зразки професійної поведінки, педагогічної тактовності та психологічної культури. Їх особистісний приклад відіграє значну роль у становленні ціннісних орієнтацій майбутніх офіцерів. Узгодженість вимог і підходів у діяльності педагогічного колективу посилює системність формування компетентності.

Шостою умовою є використання діагностичного інструментарію для оцінювання рівня сформованості психолого-педагогічної компетентності та корекції освітнього процесу. Регулярний моніторинг за визначеними критеріями і показниками забезпечує об'єктивне визначення динаміки розвитку кожного компонента. Отримані результати можуть слугувати підставою для вдосконалення змісту і методів підготовки.

Таким чином, сукупність окреслених педагогічних умов формує теоретично обґрунтовану основу для цілеспрямованого розвитку психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів у системі їх професійної підготовки. Окреслені педагогічні умови формування психолого-педа-

гогічної компетентності майбутніх офіцерів перебувають у системному взаємозв'язку та взаємозумовленості, утворюючи цілісну модель організації професійної підготовки. Інтеграція психолого-педагогічного змісту у військово-спеціальні дисципліни набуває результативності за умови впровадження практико-орієнтованих форм навчання та створення освітнього середовища, що спрямоване на розвиток суб'єктної позиції курсанта. Розвиток професійної рефлексії підсилює ефективність зазначених умов, забезпечуючи усвідомлення курсантами власної діяльності та її корекцію. Підготовка педагогічного складу та застосування діагностичного інструментарію виступають організаційною основою реалізації інших умов, забезпечуючи їх узгодженість, послідовність і динамічність у межах єдиного освітнього процесу.

На основі викладеного пропонується модель формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів як структурно-функціональну систему, що охоплює цільовий, змістовий, процесуальний та результативно-оцінювальний блоки. Цільовий блок визначає стратегічну спрямованість підготовки на формування інтегративної професійної якості офіцера як керівника, вихователя і лідера. Методологічною основою моделі виступають компетентнісний, системний, діяльнісний та особистісно орієнтований підходи. Реалізація моделі передбачає поетапність і наступність формування всіх структурних компонентів компетентності.

Змістовий блок моделі включає оновлений комплекс психолого-педагогічних знань, інтегрованих у військово-спеціальні дисципліни. Частка інтегрованих модулів у структурі професійної підготовки збільшена з 12 % до 25 % навчального часу гуманітарного циклу. До змісту введено теми з лідерства в умовах бойових дій, управління стресом, психологічної підтримки підлеглих та профілактики деструктивних конфліктів. Така структуризація забезпечує узгодженість теоретичної підготовки з актуальними викликами військової служби.

Процесуальний блок моделі передбачає впровадження активних та інтерактивних форм навчання. Не менше 40 % аудиторного часу з психолого-педагогічних дисциплін відведено на тренінгові заняття, аналіз кейсів та моделювання службових ситуацій. Курсанти залучаються до рольових ігор, групових обговорень і ситуаційного аналізу реальних прикладів із практики підрозділів. Така організація навчання спрямована на розвиток операційно-діяльнісного та рефлексивного компонентів компетентності.

Важливим елементом моделі є створення рефлексивно-розвивального освітнього середовища. Передбачено регулярне проведення рефлексивних сесій наприкінці кожного тематичного модуля, а також ведення курсантами індивідуальних карт професійного зростання. Щонайменше двічі на семестр здійснюється самооцінювання рівня сформованості окремих компонентів компетентності за визначеними критеріями. Це

сприяє усвідомленню динаміки професійного розвитку.

Результативно-оцінювальний блок моделі ґрунтується на визначених критеріях і показниках когнітивного, операційно-діяльнісного, особистісно-мотиваційного та рефлексивного компонентів. Для оцінювання використано комплекс методів: тестування, експертне оцінювання, спостереження, анкетування та аналіз практичних завдань. Рівні сформованості визначено як високий, достатній, середній та низький. Діагностика здійснювалася на констатувальному та контрольному етапах експерименту.

Експериментальна перевірка моделі проводилася протягом одного навчального року за участю 120 курсантів, з яких 60 осіб становили експериментальну групу, а 60 – контрольну. На початковому етапі високий рівень сформованості психолого-педагогічної компетентності було зафіксовано у 14 % курсантів експериментальної групи та 16 % – контрольної. Після впровадження моделі цей показник в експериментальній групі зріс до 38 %, тоді як у контрольній – до 22 %. Частка курсантів із низьким рівнем зменшилася з 32 % до 10 % в експериментальній групі.

Порівняльний аналіз динаміки показників засвідчив статистично значущі зміни за всіма компонентами компетентності в експериментальній групі. Середній бал за інтегральним показником сформованості зріс з 2,8 до 4,1 за п'ятибальною шкалою, тоді як у контрольній групі – з 2,9 до 3,3. Найбільш виражені позитивні зміни зафіксовано в операційно-діяльнісному та рефлексивному компонентах. Отримані результати підтверджують ефективність розробленої моделі та доцільність її впровадження у систему професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Таким чином, здійснено теоретичне обґрунтування сутності, структури та змісту психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів, визначено її структурні компоненти, критерії та показники сформованості з урахуванням специфіки військово-професійної діяльності. Розроблено структурно-функціональну модель її формування у процесі професійної підготовки та експериментально підтверджено її результативність на основі кількісного й якісного аналізу динаміки показників. Отримані результати створюють науково обґрунтоване підґрунтя для вдосконалення системи підготовки майбутніх офіцерів у військових закладах вищої освіти.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Узагальнення теоретичних підходів до трактування професійної, педагогічної та психологічної компетентностей засвідчило їх спільну природу як інтегративних характеристик готовності фахівця до виконання професійних функцій, що поєднують знання, уміння, ціннісні орієнтації та особистісні якості. На цій основі уточнено зміст поняття психолого-педагогічної компетентності майбутнього офіцера як цілісного професійно-особистісного утворення, релевантного управлінським, виховним і лідерським завданням військової служби. Визначення змісту компетентності конкретизувало напрями її ціле-

спрямованого формування у системі військової освіти.

Структуризація психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів у межах когнітивного, операційно-діяльнісного, особистісно-мотиваційного та рефлексивного компонентів створила підстави для розроблення критеріїв і показників її сформованості. Зазначені компоненти відображають вимоги військово-професійної діяльності, що поєднує прийняття рішень у стресогенних умовах, організацію колективної взаємодії, виховний вплив і підтримання морально-психологічного стану підрозділу. Виявлена логіка взаємозв'язків між компонентами підтверджує необхідність їх синхронного розвитку як умов професійної зрілості офіцера.

Охарактеризований сучасний стан сформованості психолого-педагогічної компетентності у системі професійної підготовки майбутніх офіцерів засвідчив наявність базових теоретичних передумов при недостатній розвиненості практико-орієнтованих умінь та нерегулярності рефлексивних практик. Встановлено дисбаланс між переважанням військово-спеціальної та тактичної підготовки і системністю формування психолого-педагогічних умінь, що актуалізує потребу в оновленні методичного інструментарію. Обґрунтовано сукупність педагогічних умов, що забезпечують цілісність процесу формування компетентності через інтеграцію змісту, активні методи навчання, розвиток суб'єктності, рефлексії, підготовку педагогічного складу та діагностичний супровід.

Розроблена структурно-функціональна модель формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів забезпечила поетапну організацію змісту й технологій навчання та узгодження освітнього процесу з вимогами військово-професійної діяльності. Емпіричні результати апробації моделі підтвердили позитивну динаміку рівнів сформованості компетентності в експериментальній групі: зростання частки курсантів із високим рівнем з 14 % до 38 % та зменшення низького рівня з 32 % до 10 %, а також підвищення інтегрального показника з 2,8 до 4,1 бала. Порівняння з контрольною групою, де зміни були менш вираженими (високий рівень – до 22 %, інтегральний показник – до 3,3 бала), свідчить про результативність запропонованих змістових і процесуальних рішень, особливо щодо операційно-діяльнісного та рефлексивного компонентів.

Перспективні напрями подальших досліджень пов'язані з поглибленням інструментальної бази діагностики психолого-педагогічної компетентності, зокрема розробленням валідизованих методик оцінювання її компонентів у квазіпрофесійних та польових умовах підготовки. Доцільним є вивчення ефективності моделі на різних етапах професійного становлення офіцера, а також у різних видах і родах військ з урахуванням специфіки службових завдань. Окремого дослідницького напрямку потребує аналіз впливу бойового досвіду, інтенсивності стресових навантажень та стилів командування на динаміку

сформованості компетентності й уточнення педагогічних умов її підтримання упродовж служби.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості : вибрані наукові праці : у 2 кн. Чернівці : Букрек, 2015. Кн. 1. 840 с.
2. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. *Вища освіта України*. 2011. № 3. С. 81–85.
3. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості за ред. Л. М. Проколенко. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.
4. Максименко С. Д. Психологія особистості : підручник. Київ : Видавництво КНТ, 2007. 296 с.
5. Рибалка В. В. Психологія професійної діяльності особистості : навч. посіб. Київ : ІПППО, 2012. 248 с.
6. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : підручник. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ : Вища школа, 2008. 422 с.
7. Дубасенюк О. А. Інноваційні освітні технології: компетентнісний підхід : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 564 с.
8. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутніх учителів до педагогічної діяльності : монографія. Житомир : ЖДПУ, 2003. 192 с.
9. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців у системі вищої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2017. Вип. 57. С. 154–158.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (2015). *Vybrani naukovi pratsi. Vychovannia osobystosti: vybrani naukovi pratsi* [Selected scientific works. Personality upbringing: selected scientific works]. Bukrek. Kn. 1. 840 s. [in Ukrainian]
2. Dubaseniuk, O. A. (2012). *Innovatsiini osvritni tekhnolohii: kompetentnisnyi pidkhid* [Innovative educational technologies: a competence-based approach] Monograph. Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. 564 s. [in Ukrainian]
3. Dubaseniuk, O. A., Semeniuk, T. V., & Antonova, O. Ye. (2003). *Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv*

do pedahohichnoi diialnosti [Professional training of future teachers for pedagogical activity] (Monograph). ZhDPU. 192 s. [in Ukrainian]

4. Kostyuk, H. S. (1989). *Navchalno-vykhovnyi protses i psykhichni rozvytok osobystosti* [Educational process and mental development of personality] (L. M. Prokoliienko, Ed.). Radianska shkola. 608 s. [in Ukrainian]
5. Maksymenko, S. D. (2007). *Psykholohiia osobystosti* [Psychology of personality] (Textbook). Vydavnytstvo KNT. 296 s. [in Ukrainian]
6. Rybalka, V. V. (2012). *Psykholohiia profesiinoi diialnosti osobystosti* [Psychology of professional activity of the personality] (Study guide). IPPPO. 248 s. [in Ukrainian]
7. Savchenko, O. Ya. (2011). *Kliuchovi kompetentnosti – innovatsiinyi rezultat shkilnoi osvity* [Key competencies – an innovative result of school education]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. (3). S. 81–85. [in Ukrainian]
8. Yahupov, V. V. (2017). *Kompetentnisnyi pidkhid do profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv u systemi vyshchoi osvity* [Competence-based approach to professional training of future specialists in the higher education system]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 5: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*. (57). S.154–158. [in Ukrainian]
9. Ziazun, I. A., Kramushchenko, L. V., Kryvonos, I. F., & et al. (2008). *Pedahohichna maisternist* [Pedagogical mastery] (I. A. Ziazun, Ed.; 3rd ed.). *Vyshcha shkola*. 422 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БОГДАНОВ Андрій – аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ.

Наукові інтереси: психолого-педагогічна компетентність як складова професійної підготовки майбутніх офіцерів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BOHDANOV Andrii – postgraduate student of Kharkiv National University of Internal Affairs.

Scientific interests: psychological and pedagogical competence as a component of professional training of future officers.

Стаття надійшла до редакції 22.08.2025 р.

Стаття прийнята до друку 30.08.2025 р.